

Частният охранителен сектор в България

Частният охранителен сектор в България

1,6 милиарда лв.
годишен оборот

200,000 души работна
сила

2,603 фирми с действащи
лицензи

Развитие на законодателството през годините

Наредба №14 -
разрешава
частната
охранителна
дейност

1994

Забранява се на
застрахователите
да извършват
частна
охранителна
дейност

1998

Наредба №79 -
по-стриктен
контрол на
частния
охранителен
сектор чрез
инспекции

2000

Приемане на
закона за
частната
охранителна
дейност

2004

Приемане на
необвързващ
етичен кодекс на
частната
индустрия за
сигурност

2008

Ключови предизвикателства

Критерии за качество
при обществени
поръчки

Адекватен и независим
надзор

Професионализъм и
етични стандарти

Възможности

Резервоар на заетост

Предоставяне на
сигурност в отдалечени
райони

Contents

Въведение	7
Методология	8
Исторически контекст	9
Законова и регулаторна рамка	11
Пазарни предизвикателства	13
Преглед на пазара	13
Пазарен оборот и размер на фирмите	16
Определящи фактори за търсенето на частни охранителни услуги	17
Пазарна конкуренция и обществени поръчки	19
Държавата като конкурент	19
Държавата като клиент	20
Работна сила и социални предизвикателства	22
Структура на работната сила и възнаграждения	23
Социалната функция на сектора	25
Обучение и професионализъм	26
Предизвикателства за регулацията и контрола	27
Собственост и политически връзки	27
Сиви и нелегални практики	28
Сътрудничество между полицията и ЧОФ	30
Саморегулация	32
Заклучения и препоръки	33
Библиография	35
Правни и политически документи	36

Частният охранителен сектор в България

Росица Джекова и Атанас Русев

Въведение

Тази глава представя основните резултати от проучване и анализ на правната рамка на частния сектор за сигурност в България и проследява основните правни, обществени, икономически и политически движещи фактори и предизвикателства за развитието на този сектор.

Развитието на частния сектор за сигурност в България за периода от 1990 до 2004 г. е белязано с корупция и организирана престъпност, както и с ограничените способности и желание на управляващите да регулират и контролитат тези дейности. От 2004 г. насам в това отношение се наблюдава значителен напредък, най-вече що се отнася до въвеждането на конкретен закон, който налага контрол над частните охранителни фирми (ЧОФ). Вече не преобладава мнението, че ЧОФ са обвързани с организираната престъпност или участват в рекет. Въпреки това секторът все още страда от проблеми, които често са резултат от цялостните затруднения на страната в областта на сигурността и икономиката.

Приемането на Закона за частната охранителна дейност от 2004 г. е важна стъпка, но той така и не бива последван от ясна и систематична национална политика или стратегия за бъдещото развитие на сектора. Самият охранителен бранш също насърчава и настоява за по-голяма прозрачност и по-успешни регулаторни рамки в опитите си да се отърси от лошата си репутация и да осигури по-добри бизнес условия, но за целта ѝ липсват ефективни механизми за саморегулация.

Налице остават още редица проблеми като корупция, слаб контрол и налагане на правилата, както и огромен сив сектор. Разпоредбите по прилагането на обществените

поръчки възпрепятстват честната конкуренция на пазара на услугите в частния сектор за сигурност. Макар да съществуват законови разпоредби за конфликт на интереси, особено когато се отнася до участието на държавни служители в частната сфера за сигурност, те не биват налагани. Този сектор представлява един от най-големите работодатели в страната, но паралелно с това създава и един от най-мощните сиви сектори в националната икономика. Всички тези въпроси изискват по-добра координация между регулаторните органи и създаването на адекватни средства за контрол и надзор.

Методология

Проучването се основава на общедостъпни данни и прави преглед на редица вторични източници, както и на дълбочинни интервюта с експерти в сферата. Бяха проведени пет интервюта с добре информирани източници от Министерството на вътрешните работи (МВР) на старши ръководни позиции в ключови отдели. Проведени бяха интервюта и със старши мениджъри и/или собственици на частни охранителни фирми и с независими експерти по сигурността.

Таблица 1: Респонденти на проучването

Длъжност на интервюираното лице	Код
Старши инспектор, Главна дирекция „Национална полиция“, сектор „Контрол на общоопасните средства“, МВР	ПОЛ-1
Старши инспектор, Главна дирекция „Охранителна полиция“, сектор „Контрол на частната охранителна дейност“, МВР	ПОЛ-2
Старши полицейски служител, Дирекция „Опазване на обществения ред и контрол на пътното движение“, МВР	ПОЛ-3
Старши инспектор, Дирекция „Вътрешна сигурност“, МВР	ПОЛ-4
Бивш старши мениджър, Главна дирекция „Криминална полиция“, МВР	ПОЛ-5
Директор по сигурността, голяма застрахователна компания, чуждестранна собственост	ЧОФ-1
Главен мениджър, средноголяма ЧОФ в София с над 300 служители	ЧОФ-2
Главен мениджър / собственик на една от трите водещи ЧОФ в цялата страна с над 1200 служители	ЧОФ-3
Главен мениджър, водеща ЧОФ с над 2000 служители	ЧОФ-4
Независим експерт и изследовател на престъпността, организираната престъпност, правоприлагането и корупцията	ЕКСП-1

Исторически контекст

Още през седемдесетте години на миналия век в България се предоставят няколко вида охранителни услуги. В правната рамка на социалистическата държава те са определени като Народна милиция и ведомствени охранителни органи в производствени съоръжения и други организации. Освен това на кметовете е позволено да назначават полева охрана за сигурността на земеделската продукция. В началото на деветдесетте години тези държавни охранителни услуги са закрити. Възникването на частна охранителна дейност трябва да се разглежда в контекста на по-широките процеси на разпад и реорганизация на целия държавен апарат и прехода от държавна към частна собственост.

Частният охранителен сектор в България преминава през поредица видоизменения след появата си при падането на комунизма. В анализа си на ЧОФ за периода 1990 и 2006 г., Гунев¹ разграничава три основни фази в развитието на бранша.

През първата фаза между 1990 и 1994 г., на практика не съществуват правни уредби на ЧОФ. Първите компании възникват след драстичното свиване на държавната охранителна структура² и щаба на армията³. Следователно, за разлика от други бивши социалистически страни, дотогавашният държавен монопол в сферата за сигурност бива драстично отслабен в началото на деветдесетте години, което довежда до крайно недостатъчен и ненадежден контрол над покачващите се нива на престъпност. През първите години на прехода много държавни предприятия, които преди са разполагали с ведомствени охранителни органи, биват затворени, докато други се сблъскват със сериозни финансови ограничения и повече не могат да си позволят охранителните услуги на полицията. Новооткритите ЧОФ бързо запълват този вакуум като предлагат от два до три пъти по-ниски цени от тези на полицията. В онези времена обаче частните охранителни услуги са белязани от ред проблеми по отношение на качеството и контрола.

В същото време съдебната система също е отслабена. В комбинация с покачващите се нива на престъпност, неспособността на държавата да гарантира сигурността както на гражданите, така и на тепърва проходящия бизнес довежда до голямо търсене на частни охранителни услуги. Освен това, поради тежката икономическа обстановка, перспективите за работна заетост сред професионалните спортисти са твърде ограничени. Групировки от криминализирани спортисти се залавят с охранителен рекет и принудително събиране на дългове, наред с други нелегални дейности като контрабанда на наркотици и автомобилни кражби. Чрез криминалните си дейности, групировките подсилват нуждата от собствените си услуги за сигурност. Поради видимото присъствие на криминалните групировки държавата прави първия

1 Gounev, P. (2006). "Bulgaria's Private Security Industry". In: Bryden, A. and M. Caparini, (eds.). Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF, pp. 109-128.

2 Център за изследване на демокрацията (2004 г.). „Партньори в престъпността: рисковете от симбиозата между сектора за сигурност и организираната престъпност в Югоизточна Европа“. София: ЦИД.

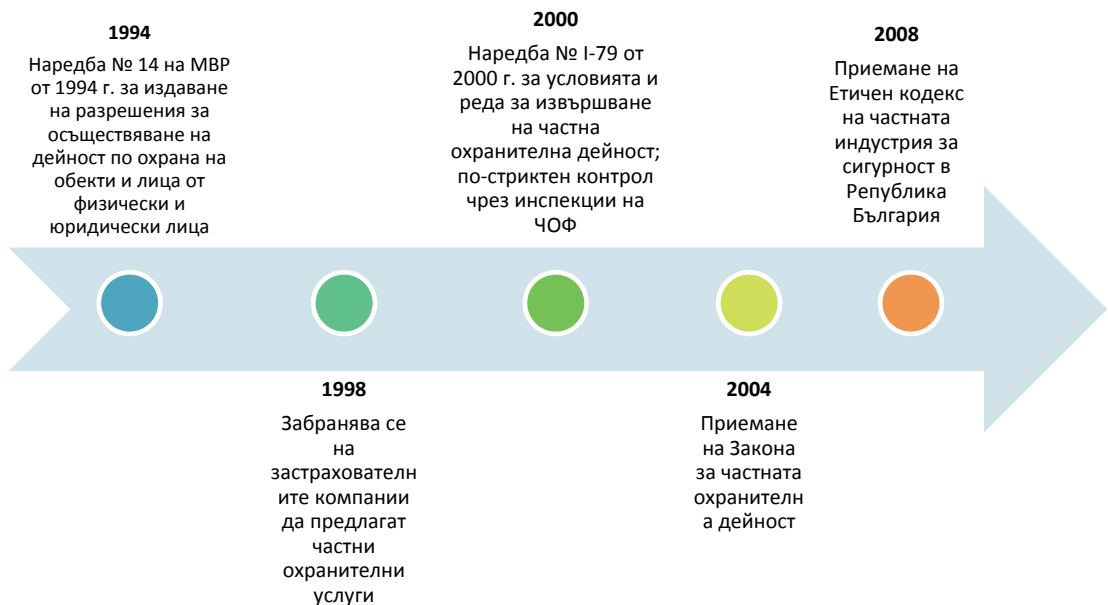
3 Gounev, P. (2006). "Bulgaria's Private Security Industry". In: Bryden, A. and M. Caparini, (eds.). Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF, pp. 109-128.

си опит за контрол над действията им чрез приемането на Наредба № 14 на МВР от 1994 г. за издаване на разрешения за осъществяване на дейност по охрана на обекти и лица от физически и юридически лица⁴. Съгласно новия закон, ЧОФ, назначили или основани от лица, които са разследвани от властите, имат криминално досие или не са изплатили данъците си не могат да получат лиценз. Тъй като тези обстоятелства включват повечето ЧОФ, много от тях биват закрити⁵.

Законът обаче води до неочаквани негативни последици, което задава началото на втората фаза в развитието на ЧОФ, продължила до 1997 г. Голяма част от компаниите, които не успяват да получат лиценз за охранители, се преобразуват в застрахователи. Същите практики продължават под новата маска и принудителното застраховане заменя принудителната охрана. Двата най-големи конкурентни застрахователя, ВИС-2 и СИК (които същевременно действат и като параван за криминални организации) имат национално покритие.

Фигура 1: Времева графика на ключови законови стадии в развитието на частния сектор за сигурност в България

Третият период, от 1998 до 2006 г., се характеризира с по-активните опити на управлението да противодейства на криминалните застрахователни компании. Това се случва в момент, когато икономиката дава признаци на стабилизация и националната регулаторна рамка като цяло е укрепнала. Поправка в Закона за застраховането през 1998 г. налага пререгистрация на застрахователните компании с по-висок капитал и практически им забранява извършването на частна охранителна дейност, както

⁴ Обн. ДВ. бр. 28 от 1994 г.

⁵ Gounev, P. (2006). "Bulgaria's Private Security Industry". In: Bryden, A. and M. Caparini, (eds.). Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF, pp. 109-128.

и всякакво сдружение с ЧОФ. Извършват се обстойни инспекции на ЧОФ и обекти с въоръжена и невъоръжена охрана, които разкриват многобройни нарушения. Въпреки тези усилия обаче рекетът остава сравнително разпространена практика докато не бива наложена по-строга регулация през 2000 и 2004 г.

Законова и регулаторна рамка

Най-важната законова инициатива, регулираща частния охранителен сектор, се появява през 2004 г. под формата на Закона за частната охранителна дейност⁶, който цели да въведе добри практики от западните държави. Законът дефинира частната охранителна дейност, определя петте вида позволена охранителна дейност, въвежда задължителен начален обучителен курс за служители на ЧОФ и намалява административните процедури по подновяването на лицензите, като по този начин позволява на полицейските органи да се съсредоточат върху контрола. Контролът над ЧОФ се извършва изцяло от полицията и МВР, където се установява специализирана Дирекция „Контрол на частната охранителна дейност“. През 2011 г. настъпва значителна промяна в Закона за частната охранителна дейност, след която се позволява ЧОФ, регистрирани в Европейския съюз (ЕС), Европейското икономическо пространство (ЕИП) или Швейцария, да функционират на равни начала с българските компании, при условие, че са спазени местните условия.

Законът покрива повечето охранителни дейности, но не винаги е последователен, пълен и точен. Определенията не са достатъчно изчерпателни и формулировките не винаги са напълно ясни. Също така липсва конкретен документ или подзаконен акт, където да се описва процедурата по прилагането на Закона. Откриват се слаби места и при: налагането на ефективен контрол над дейностите, липсата на точни регулации за отношенията с подизпълнители и трети лица, както и липсата на сътрудничество между МВР и структурите му с други публични органи.

Законът налага правила, изисквания и технически стандарти само за охраняването на ценни пратки и товари (които са регулирани в друга наредба на МВР⁷), но не и за останалите четири сфери на дейност на ЧОФ⁸. Законът не предвижда по-строги изисквания за охраняване на критична инфраструктура като пристанища и атомни централи. Също така, законът не регулира процедурите по проверка дали дадена ЧОФ, която кандидатства за лиценз за технически алармени системи, разполага с необходимото оборудване и капацитет.

6 Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), последно изм. ДВ, бр. 53 от 27 юни 2014 г. Наричан по-долу: Закон за частната охранителна дейност (2004 г.).

7 Вж. Наредба № I-121 от 24 юни 2004 г. за реда за организиране охраната при транспортиране на ценни пратки и товари, издадена от МВР.

8 Законът определя следните сфери на дейност на ЧОФ: лична охрана, охрана на имущество, охрана на мероприятия, охрана на ценни пратки и товари и самоохрана (Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 5, ал. 1). Тези дейности могат също да бъдат извършвани чрез технически системи за сигурност и помощни средства (пак там, чл. 5, ал. 2).

Каре 1: Лицензиране

Съществува лицензионен режим за всички видове частна охранителна дейност за търговците или юридическите лица, регистрирани според Търговския закон на България или според законите на друга страна-членка на ЕС, ЕИП или Швейцария⁹. Лицензите се издават в МВР от Директора на Главна дирекция „Охранителна полиция“¹⁰ и са безсрочни¹¹.

За да получи лиценз, компанията трябва да докаже, че е регистрирана според Търговския закон, няма дългове и е заплатила съответната такса¹². В допълнение към това, лицата, регистрирани като еднолични търговци, мениджъри или членове на управителния съвет, както и съдружници с неограничена отговорност в командитно или събирателно дружество, трябва да докажат, че имат чисто криминално досие, нямат образувано наказателно производство за умишлени престъпления от общ характер и не страдат от психически заболявания.

Единният автоматизиран централизиран регистър на лицензите за ЧОФ, предвиден в Закона за частната охранителна дейност, все още не е изграден.

Няколко други национални разпоредби засягат ЧОФ, макар и не директно, сред които Закона за обществените поръчки¹³ и регулаторният режим за употреба на оръжия. Други развития в сферата са в резултат изискванията и наредбите на ЕС във връзка с приемането на България в съюза през 2007 г., както и международните задължения и ангажименти.

Каре 2: Употреба на физическа сила и оръжие

Съгласно Закона за частната охранителна дейност, охранителната дейност може да се осъществява с невъоръжена или въоръжена охрана¹⁴. Охранителите имат право да използват помощни средства, но са ограничени до белезници и каучукови или пластмасови палки. Други средства не са позволени¹⁵. Според закона охранителите имат правото да употребяват физическа сила и помощни средства единствено при определени обстоятелства¹⁶, но не се дефинира в кои случаи могат да бъдат употребявани тези средства. Следователно може да се направи позоваване на българския Наказателен Кодекс, според който това е допустимо единствено в общите случаи на неизбежна отбрана¹⁷.

9 Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 13, ал. 1 и ал. 2.

10 Пак там, чл. 14.

11 Пак там, чл. 18, ал. 1.

12 Пак там, чл. 15.

13 Последно изм. ДВ, бр. 17 от 6 март 2015 г.

14 Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 12.

15 Пак там, чл. 34.

16 Тези обстоятелства се определят в чл. 34 от Закона за частната охранителна дейност (2004 г.) като включващи следните ситуации: „(1) [...] когато не е възможно да изпълнят служебните си задължения по друг начин, като се съобразяват с конкретната обстановка, характера на нарушението на обществения ред и личността на нарушителя.“ и „(2) [...] след задължително предупреждение, с изключение на случаите на внезапно нападение. (3) При използване на физическа сила и помощни средства охранителите са длъжни да пазят живота и здравето на лицата, срещу които са насочени. (4) Използването на физическа сила и помощни средства се преустановява незабавно след постигане целта на приложената мярка.“

17 Наказателен кодекс, Глава II, чл. 12, ал. 1 (във връзка със самоохраната). Последно изм. ДВ, бр. 107 от 24 декември 2014 г.

Процедурата по регистрация на оръжия, притежавани от частните охранители, съвпада с тази за обикновените граждани и се регулира от Закона за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия¹⁸ и съответните подзаконовни актове от Закона за частната охранителна дейност¹⁹. Частните охранители трябва да подадат молба за разрешение за ползване на оръжие до МВР. ЧОФ трябва да подадат молба за допълнително разрешение за притежанието и употребата на оръжие от страна на служителите си²⁰.

България е страна по основните международни договори за защита на правата на човека и техните разпоредби са заложили в Конституцията. В законите, свързани с частната охранителна дейност, също се взимат предвид основните принципи за защита на човешките права²¹. Като членка на ЕС, държавата трябва да се придържа към европейското законодателство и да интегрира задължителните европейски разпоредби в държавното законодателство. През 2013 г. България подписва Документа от Монтьро и взема участие в дейностите на Съвета на ООН по правата на човека.

Пазарни предизвикателства

Този раздел разглежда пазара на частните охранителни услуги в България, различните видове и качество на предлаганите услуги и факторите, които създават търсенето на частна охрана. Също така излага главните пречки за честната конкуренция и проблемите с обществените поръчки на частни охранителни услуги.

Преглед на пазара

Също като в други страни-членки на ЕС, размерът и обхватът на пазара на частните охранителни услуги в България трудно могат да се определят с точност. Това най-вече се дължи на липсата на ясна класификация на икономическата дейност, която да илюстрира охранителните продукти и услуги. Източници от МВР подчертават, че липсата на електронен регистър на ЧОФ е главна пречка, макар че подобен регистър се предвижда в Закона за частната охранителна дейност.

Определянето на размера на пазара и ключовите икономически участници се усложнява допълнително поради факта, че предоставените от МВР лицензи са безсрочни (освен ако не бъдат анулирани, отнети или върнати). Следователно е трудно да се определи всъщност колко от лицензираните ЧОФ са действащи. Някои от компаниите извършват и други икономически дейности и това, че притежават лиценз, не може автоматично да означава, че се занимават с частна охранителна дейност. Според официални данни

¹⁸ Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия, последно изм. ДВ, бр. 56 от 24 юли 2015 г. Чл. 50-60.

¹⁹ Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 12, ал. 2.

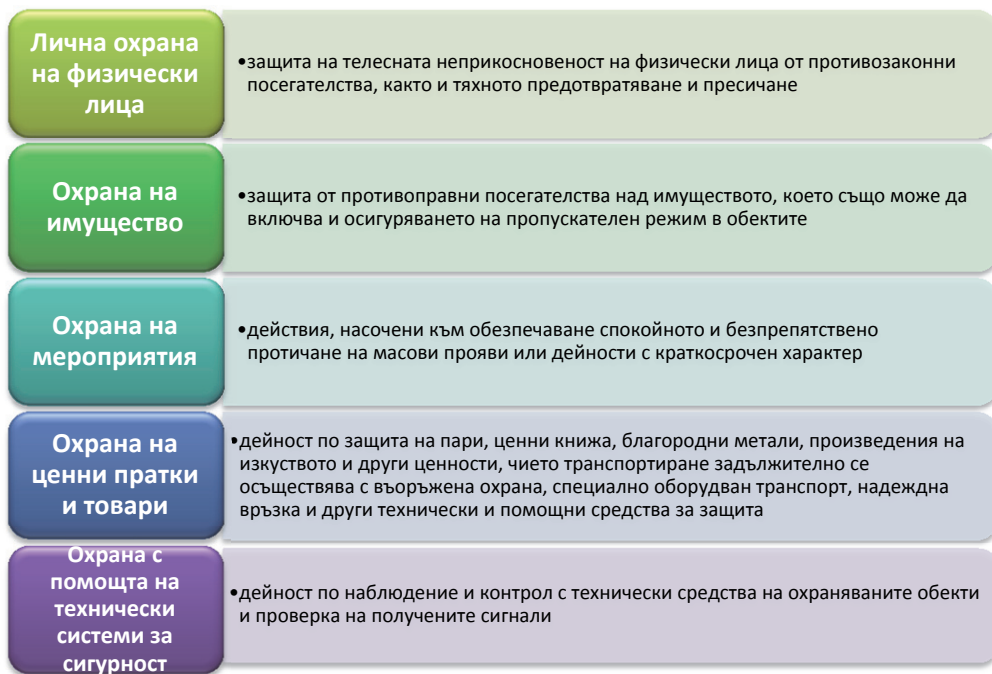
²⁰ В този случай от ЧОФ се изисква да заявят целите на употребата на огнестрелни оръжия, да представят самоличността на служителите, трудовите договори със служителите и личните разрешителни на всеки служител. Изисква се и допълнително разрешение за съхранение на огнестрелни оръжия (Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия, чл. 79). Не се позволява на ЧОФ да снабдява охранителите с огнестрелни оръжия, освен ако охранителите не разполагат със собствено разрешително. Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 21, ал. 1.

²¹ Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 3, ал. 1.

от МВР броят лицензи, издадени на ЧОФ към месец април 2014 г., е 2688, 85 от които са били анулирани или върнати²². Остават 2603 фирми с активни лицензи²³.

Фигура 2: Видове частни охранителни дейности, определени от Закона за частната охранителна дейност

Съществуват два основни вида услуги, предвидени в Закона за частната охранителна дейност: частна охранителна дейност и самоохрана (вътрешнофирмена охрана) на обекти на частни лица или корпорации. Официалният списък с предоставени от МВР лицензи към месец април 2014 г. показва, че от 2063 лицензирани фирми, 672 не предлагат частни охранителни услуги, а имат разрешение единствено за самоохрана и следователно представляват вид компании и публични органи, които притежават звено за самоохрана. Представители на МВР загатват, че съществуват планове самоохранителните дейности да бъдат премахнати от Закона за частната охранителна дейност и да бъдат отнесени към Закона за частната собственост²⁴.

Частните охранителни дейности (без самоохрана) са дефинирани във фигура 2. Законите определения на частната охранителна дейност не се отнасят конкретно до други свързани видове дейности, като например подвижни патрулни органи и отряди за

²² Интервю, (ПОЛ-1, ПОЛ-2).

²³ Според ПОЛ-3 съществуват около 300 действащи фирми, които имат устойчив частен охранителен бизнес. Останалите разполагат с лиценз, но са развили дейността си в друга сфера или са неактивни. От действащите ЧОФ, между 20 и 30 са сред големите играчи, които държат по-голямата част от пазара. Индуриални източници също предоставят своите изчисления за действителния брой активни компании и видовете пазарни участници. Според тях функциониращите компании са, в най-добрия случай, около 800 (интервю, ЧОФ-2). Около 120 от тези ЧОФ охраняват голям брой обекти и предлагат висококачествени услуги. Има други 50 ЧОФ, които демонстрират значителна бизнес активност и са добре известни с качеството на услугите си.

²⁴ Интервю, (ПОЛ-1, ПОЛ-2).

реагиране, контролни колцентрове, приемачи сигнали за нарушения на сигурността, проектиране и инсталиране на технически системи за сигурност и пр.

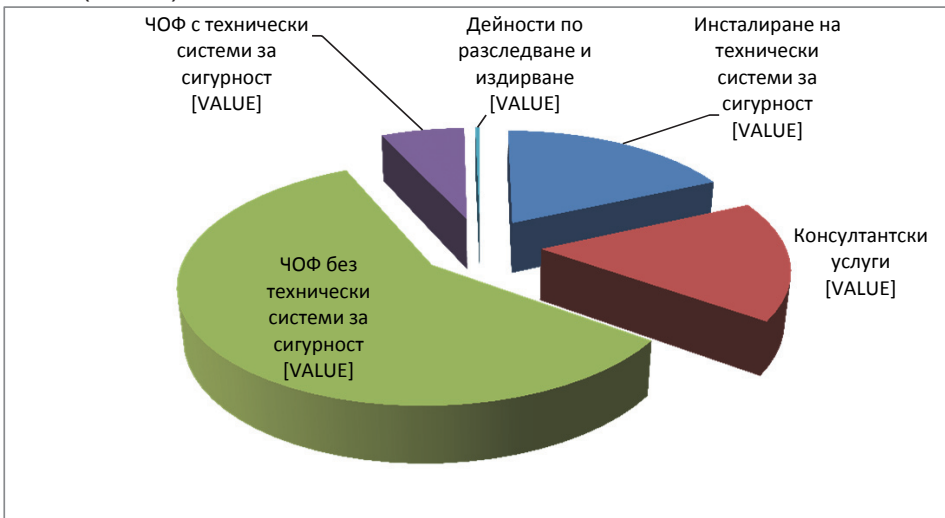
Фигури 3 и 4 по-долу представят процента фирми с лицензи за изпълнението на всяка от охранителните дейности и услуги, описани в Закона за частната охранителна дейност.

Фигура 3: ЧОФ с лицензи за всяка категория охранителни услуги, позволени от Закона, представени като процент от всички лицензирани организации (2014 г.)

Източник: Изчисления на авторите, основани на списъка на лицензираните фирми на МВР (2014 г.). Забележка: Някои фирми са лицензирани за повече от един вид дейност.

Фигура 4: Разпределение на ЧОФ в проценти според вида на икономическите си дейности (2011 г.)

Източник: Българската стопанска камара, Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“, стр. 3 (2012 г.). Извадка: 4514 ЧОФ, чиито дейности спадат към частния сектор за сигурност според националната класификация на икономическите дейности.

Съществува несъответствие между дейностите, определени от Закона, и националната класификация на икономическите дейности, където дейностите, изпълнявани от ЧОФ спадат в няколко категории, представени във фигура 4. Проучване на Българската търговско-промишлена палата от 2012 г. използва тези категории на икономическите дейности, за да изчисли броя на фирмите в сектора за 2011 г.: 4514.

Според добре информиран собственик на една от най-големите ЧОФ в страната, около 25 процента от оборота от продажбите в сектора се генерира от технически системи за сигурност (които включват системи за видеонаблюдение, аларми за нарушители, пожар и пр.), 30 процента – от охрана на ценни пратки и товари, а останалото – от лична охрана²⁵. Услугите, свързани с техническите системи за сигурност, се предлагат най-вече от по-големите компании, които могат да си позволят да инвестират в денонощни контролни центрове, подвижни отряди за реагиране и превозни средства²⁶. Както показват данните по-горе, едва 6,5 процента от ЧОФ специализират в осигуряването на технически системи за сигурност²⁷. Има фирми на пазара, които разполагат само с по няколко превозни средства за реагиране, но се опитват да покрият голяма територия, което е индикатор за ниското качество на предлаганите услуги²⁸.

Пазарен оборот и размер на фирмите

Според проучване, проведено през 2010 г. от Институт „Отворено общество“ – София, средните годишни разноски на стопанските обекти в България са 3096 лв.²⁹. Ако приемам, че в България съществуват общо около 300 000 действащи фирми във всички сектори, регистрирани по ДДС, това би означавало, че пазарът на ЧОФ възлиза на около 900 милиона лв. Според проучване на Конфедерация на европейските услуги за сигурност³⁰, годишните печалби на сектора за 2010 г. са били 311 милиона евро.

По-актуални изчисления на пазарния оборот дават интервюираните експерти. Според източник на МВР³¹, реалният размер на пазара е минимум 1 милиард лева. Алтернативни изчисления, основани на данните, достъпни от професионални асоциации, сочат, че общият пазарен оборот е 1,6 милиарда лева³².

Анализът на извадка от 340 фирми от търговския регистър³³ показва, че сред тях има

25 Интервю, (ЧОФ-3).

26 Според експерти по сигурността, цитирани в медиите, за да бъде една компания доходна, то тя трябва да разполага с поне 1000 клиента или обекта под техническа сигурност в един град, защото иначе поддръжката на отрядите за реагиране, които трябва да са в готовност денонощно, няма да е оправдана. (Mediapool. „Нашата полиция“ е най-голямата „частна охранителна фирма“. 5 април 2014 г. Достъпно на:

<http://www.mediapool.bg/nashata-politsiya-e-nai-golyamata-chastna-ohranitelna-firma-news191497.html>).

27 Според ЧОФ-3 първоначалните инвестиции, както и последващите разходи за установяване и поддръжка на подобна инфраструктура (автомобили, център за реагиране, подвижни охранители на денонощно разположение и пр.) са значителни. Например, оперативните разходи за един автомобил за реагиране ще бъдат покрити, ако той обслужва поне 250 клиента в даден град.

28 Интервю, (ЧОФ-3).

29 НАФОТС (2013 г.). „Секторът на частните услуги за сигурност – къде сме ние?“. Презентация, изнесена на Национално съвещание, състояло се на 1 ноември 2013 г., гр. Боровец, България. Достъпно на: <https://prezi.com/splrkskudu3e/copy-of/>.

30 Confederation of European Security Services (2011). Private Security Services in Europe. Facts and Figures 2011. Wemmel: CoESS.

31 Интервю, (ПОЛ-3).

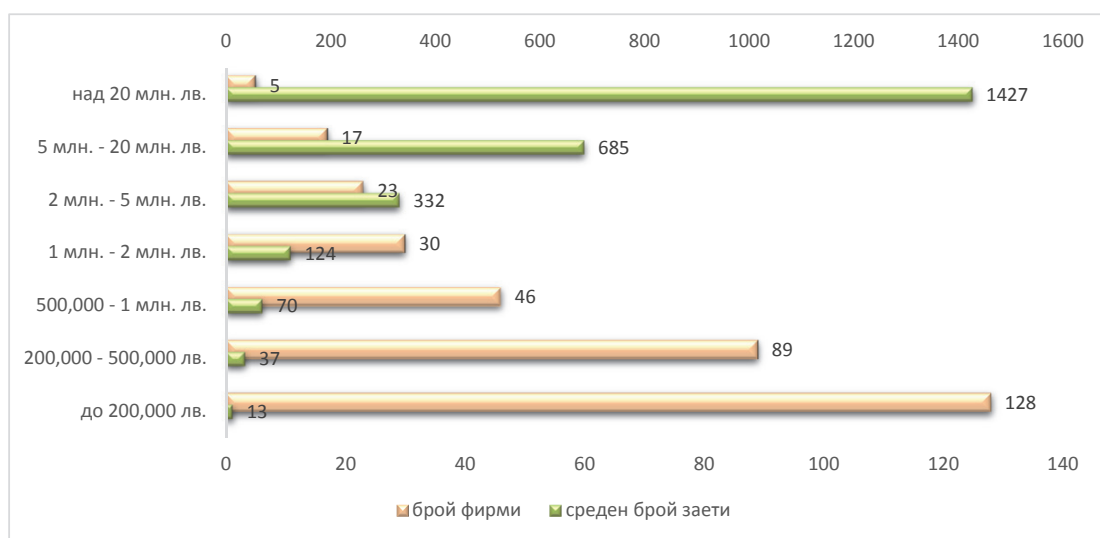
32 Интервю, (ЧОФ-3).

33 Извадката е направена по следните критерии: действащи фирми с регистрирана основна дейност „разследване и охрана“, които са представили финансови отчети за 2013 г. Може да се приеме, че това са най-активните компании на пазара, които действат главно в официалния сектор. Този списък обаче далеч не е изчерпателен, тъй като някои фирми са регистрирани под друга категория икономическа дейност, въпреки че бизнесът им ясно спада към дейностите, описани в Закона за частната охранителна дейност (2004 г.).

поне пет ЧОФ с годишен оборот над 20 милиона лв. Четири от тях предоставят пълния спектър от охранителни услуги и, позволени от закона, докато петата специализира в дистрибуция и проектиране на охранителни системи. Най-големият играч на пазара е СOT 161³⁴, която разполага със значително по-голям брой служители в сравнение с всички останали ЧОФ – над 4500 през 2014 г., според фирмените регистри. В другите топ четири компании работят между 1000 и 2000 души. Годишният оборот на СOT 161 за 2013 г. е бил 59,4 милиона лева – отново почти двойно повече от следващата по големина ЧОФ.

Фигура 5: Брой фирми и среден брой служители според годишния оборот за 2013 г. (извадка от 340 фирми, които са представили финансови отчети за 2013 г.)

Източник: Изчисления на автора, основани на данни от регистър БУЛСТАТ.. Извадка: 340 фирми.

Определящи фактори за търсенето на частни охранителни услуги

Повечето източници от бранша са съгласни, че българският пазар за частна охрана е наситен. Когато се възлагат обществени поръчки, обикновено 10-15 компании се състезават в търговете³⁵.

Според изследване на Световната банка за 2013 г., около 75 процента от частните предприятия в България заплащат за охрана, докато 21,4 процента претърпяват загуби поради кражби и вандализъм. Общо 8,3 процента от интервюираните фирми посочват престъпността, кражбите и безредиците като главно притеснение.

³⁴ СOT е съкращение на „Сигнално-охранителна техника“ ЕООД.

³⁵ Интервю, (ЧОФ-2)

Таблица 2: Търсене и бизнес разходи за охранителни услуги в България

	В България	В региона	Глобално
Дял от компаниите, които плащат за охрана	75,7	53,7	56
Средни разходи по охрана от страна на компаниите (като процент от продажбите)	0,9	1,5	1,7
Процент компании, претърпяващи загуби поради кражби и вандализъм	21,4	11,2	22,2
Загуби поради щети, кражби, вандализъм или палеж (като процент от продажбите)	3,4	3,4	5,1
Процент компании, които посочват престъпността, кражбите и безредиците като сериозна заплаха	8,3	9,3	22,1

Източник: Изследване на предприятията, проведено от Световната банка за 2013 г. <http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/bulgaria#crime>.

Извадка: 293 фирми

Националното изследване на престъпността в бизнес сектора, проведено през 2010 г. от Центъра за изследване на демокрацията, показва, че броят български фирми, които използват услугите на ЧОФ, се е увеличил от 2005 г., което включва наемането на охрана, както и по-широко разпространената употреба на алармени системи. Броят компании, които наемат вътрешнофирмена охрана, също се е увеличил с десет процента. Близко 60 процента от българските фирми през 2010 г. са използвали технически системи за сигурност, предоставени от ЧОФ. Причините за тези развития са най-вече страхът от престъпност, липса на доверие в полицията, достъпните цени на услугите, както и големият брой икономически участници в сивия сектор³⁶.

Експерти по сигурността са съгласни, че търсенето на частни охранителни услуги се подхранва най-вече от нарастващото чувство за несигурност сред гражданите и фирмите, както и нарастващото или запазващо се ниво на престъпност през изминалите години. Около десет процента от частните лица търсят частни охранителни услуги (предимно технически системи за сигурност)³⁷.

Източници от бранша потвърждават, че пазарът се е разраснал през последните години въпреки икономическия спад. В същото време се наблюдава тенденция на консолидация – осъществяват се няколко сливания на големи ЧОФ и водещите участници увеличават пазарния си дял, докато общият брой фирми намалява³⁸. Различни оценки на размера на пазара сочат, че секторът генерира значителни приходи от продажби и осигурява заетост на работа голям брой хора в нискозаплатния сегмент.

³⁶ Допуска се, че договорите в сивия сектор не могат да бъдат наложени чрез законодателната система и официалните канали за правоприлагане, следователно се създава пазарна ниша за правоприлагане от страна на частни лица. Gounev, P. (2006). "Bulgaria's Private Security Industry". In: Bryden, A. and M. Caparini (eds).

Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF.

³⁷ Интервю, (ЧОФ-1).

³⁸ Българска стопанска камара – БСК (2012 г.). Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“. София: БСК. Данни на МВР за лицензираните фирми.

Следователно секторът заслужава повече внимание по отношение на подобряването на бизнес условията и спазването на трудовото законодателство, повишаването на качеството на услугите и осигуряването на честна конкуренция.

Пазарна конкуренция и обществени поръчки

Респондентите изтъкват ред пречки за честната и открита конкуренция в частния охранителен сектор. Не се наблюдава монопол или „териториалност“ на пазара, макар че закриването през 2013 г. на сектор СОД (сигнално-охранителна дейност) в МВР довежда до засилването на позициите на някои ЧОФ. Корупцията и нередностите в обществените поръчки са всеобщо притеснение.

Не съществуват специфични процедури за възлагането на обществени поръчки и договори на частни охранителни услуги – ЧОФ се наемат при общите условия за предоставяне на услуги. Източници от МВР посочват липсата на ясни правила за установяване на вида охрана (държавна или частна), която да бъде предоставена на различни обществени места, което често се основава на политически решения и според конкретния случай. От една страна би могло със сигурност да се твърди, че охраната на обекти от национално значение или критична инфраструктура би трябвало да се осъществява от полицията, от друга страна съществуват различни практики за обекти на държавните институции³⁹. По-сериозен проблем е липсата на специфични регулации и правила за охраната на обектите от критичната инфраструктура.

Други проблеми, посочени както от ЧОФ, така и от правоприлагащите органи, включват липсата на ефективни механизми за установяване на техническия и човешки капацитет на ЧОФ, кандидатстващи за лиценз, или на спазването на трудовите наредби, което понижава качеството на предлаганите услуги и води до неправомерно пазарно преимущество за неизрядните фирми.

Държавата като конкурент

До скоро ролята на МВР в частния сектор е с двоен характер: като главна лицензираща, контролна и наказателна власт; а до 2013 г. и като конкурент. До 2013 г. МВР разполага със собствен отдел за сигнално-охранителна дейност (СОД) с териториални единици и специализирани центрове за наблюдение в районните полицейски управления. В този период СОД разполага с около 1200 служители, главно инженери и техници, както и оператори в централите за наблюдение. Според официални данни на Главна дирекция „Национална полиция“ за 2012 г., СОД услугите на МВР са покривали до 21 процента от всички охранявани обекти⁴⁰. Това показва, че МВР до скоро е бил най-големият и влиятелен доставчик на частни охранителни услуги в България.

През 2012 г. положението започва да се променя, когато СОТ 161 ЕООД става най-голямата частна компания в сектора с шест процента пазарен дял, докато СОД на

³⁹ Например, МВР осигурява охранителни услуги на Министерството на външните работи, докато Националната агенция „Митници“ използва частни охранителни услуги.

⁴⁰ В. Труд, „МВР дава бизнес за 20 млн. лева на частни охранители“. 19 август 2013 г. Достъпно на: <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=2247220>.

МВР държи девет процента. Не е изненада за никого, че професионалните асоциации настояват лиценза на СОД да бъде иззет поради несправедлива конкуренция⁴¹. Те твърдят, че един контролен и наказателен орган не може същевременно да бъде и участник на пазара – което в действителност е забранено от Европейското законодателство⁴². През 2013 г. Министърът на вътрешните работи обявява, че СОД отделът на МВР ще бъде закрит.

В процеса на реструктуриране на МВР и затварянето на СОД отдела, много служители биват съкратени. Според пазарни източници повечето бивши служители на СОД са наети на работа от СОТ 161 – компанията, която също превзема и голяма част от обектите, по-рано охранявани от МВР⁴³. В момента съществуват само две активни държавни охранителни компании, но тяхната роля на пазара е маргинална.

Държавата като клиент

Според експерти по сигурността основните клиенти на ЧОФ са предимно обществените институции. През последните няколко години излизат многобройни репортажи в медиите, които посочват различни нередности в обществените поръчки и тръжните процедури в частния охранителен сектор. Според представители на професионалния синдикат⁴⁴ цените, предлагани на процедурите по обществени поръчки в сектора, са доста ниски, което автоматично се отразява на заплатите на служителите. Това е отчасти свързано с практиките на някои от по-големите ЧОФ, които често печелят търговете използвайки различни методи в обществените поръчки. Обикновено компанията с най-ниска цена печели търга, което обаче е за сметка на сигурността и безопасността. Този факт е потвърден от всички допитани експерти от МВР, както и от управители на ЧОФ⁴⁵.

Източници от бранша посочват, че има и друг начин, по който обществените институции допринасят за нередностите в обществените поръчки. Тръжните спецификации често предразполагат компаниите да извършват нарушения като налагат невъзможни изисквания на обществените търгове⁴⁶. Например, според Главната инспекция по труда, нощната охрана би трябвало да се предоставя от най-малко 4,7 охранители, докато възложителите търсят да наемат не повече от двама охранители на обект и са готови да заплатят заплатата по-ниска от минималната⁴⁷.

41 МВР на практика е подизпълнител на над 700 частни охранителни компании през 2013 г., някои от които се оказват неспособни да осигурят отряд за реагиране и затова наемат полицията.

42 В. Труд, „МВР се оказва най-голямата охранителна фирма“. 5 април 2012 г. Достъпно на: <http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=1314155>.

43 Съществуват няколко големи пазарни участника, които успяват да наложат известен монопол, особено в София – СОТ 161 например поема по-голямата част от бившите клиенти на МВР след 2013 г., а Сектрон, компания за технически системи за сигурност, прави опит да привлече всички бивши клиенти на МВР, инсталирали тяхното оборудване. Сливането на две водещи ЧОФ също създава силен пазарен участник (3S СОТ и VIP Security).

44 Пресинтервю с Анна Заимова, председател на Националния професионален синдикат на служителите по сигурността и охраната. [Novatarealnost.bg](http://www.novatarealnost.bg), „Обществените поръчки унищожиха заплатите в охранителния бранш“. 15 октомври 2012 г. Достъпно на: <http://www.novatarealnost.bg/?p=544>.

45 Интервю, (ЧОФ-1, ЧОФ-2, ЧОФ-3).

46 Интервю, (ЧОФ-2, ЧОФ-3).

47 Друг пример за държавно предприятие, което предлага минимално възнаграждение на охранители, е Водоснабдяване и канализация ЕАД в гр. Хасково. През 2008 г., компанията обявява обществен търг за охранителни услуги срещу месечно заплащане от 200 лв. на охранител, което е под тогавашната минимална заплата от 240 лв. Пресинтервю с Анна Заимова, председател на Националния професионален синдикат на служителите по сигурността и охраната. [Novatarealnost.bg](http://www.novatarealnost.bg), „Обществените поръчки унищожиха заплатите в

Част от проблема се състои в това, че обществените институции и държавните дружества разполагат с ограничен бюджет и често пъти избират най-евтините оферти⁴⁸. Закъснелите плащания от страна на обществени органи за охранителни услуги са широко разпространен проблем, като забавянето обикновено е в рамките на три или повече месеца⁴⁹.

Каре 3: Пример за схема за заобикаляне на Закона за обществените поръчки

През ноември 2014 г. две големи държавни фирми (Национална електрическа компания ЕАД и Мини Марица-изток ЕАД) обявяват обществена поръчка за охранителни услуги на няколко обособени позиции поради големия брой обекти, които трябва да бъдат охранявани. Заедно търговете възлизат на почти 50 милиона евро. Но тъй като предишните сключени охранителни договори изтичат през декември 2014 г., продължителността на новата тръжна процедура ще остави компаниите без охрана, докато не бъде избран победител и той започне работа. Въпросните обекти обаче са от национално значение, затова е недопустимо те да бъдат оставени неохранявани.

Следователно възложителите се позовават на чл. 119в, пар. 3 от Закона за обществените поръчки, който позволява да бъде поканен доставчик без обявление при възникване на форсмажорни обстоятелства, т.е. когато следването на стандартните изисквания би имало негативни последствия. В следствие са поканени два консорциума, които да поемат охраната на въпросните обекти. Някои от фирмите в тези консорциуми са напълно неизвестни в бранша и следователно е съмнително защо изобщо са били поканени. Източник от бранша описва ситуацията като полуизмамна схема в голям мащаб, която цели да заобиколи законовите изисквания за честна и открита конкуренция. Според него вината е единствено на възложителя, че поръчката е била обявена едва месец преди да изтекат действащите в онзи момент договори, следователно обстоятелствата не могат да се смятат за форсмажорни.

Източник: ЧОФ-3; медийни репортажи⁵⁰.

Изложените примери показват, че въпросите, свързани с обществените поръчки, са едни от главните фактори, които застрашават честната конкуренция в бранша и понижават качеството на услугите. Това е резултат от сложен набор от фактори, сред които липсата на специфични постановления за поръчката на охранителни услуги, разпространението на корупционни практики, присъщи за всички обществени сектори, и политическата обвързаност на ЧОФ. Подобряването на регулациите за охрана на обекти от критичната инфраструктура заслужава неотложното внимание на политиците.

охранителния бранш". 15 октомври 2012 г. Достъпно на: <http://www.novatarealnost.bg/?p=544>.

48 Интервю, (ЧОФ-2).

49 В. Застраховател. „И частните охранители с недостойни доходи“. 04 януари 2013 г. Достъпно на: <http://www.zastrahovatel.com/statia.php?mysid=4849&t=4>.

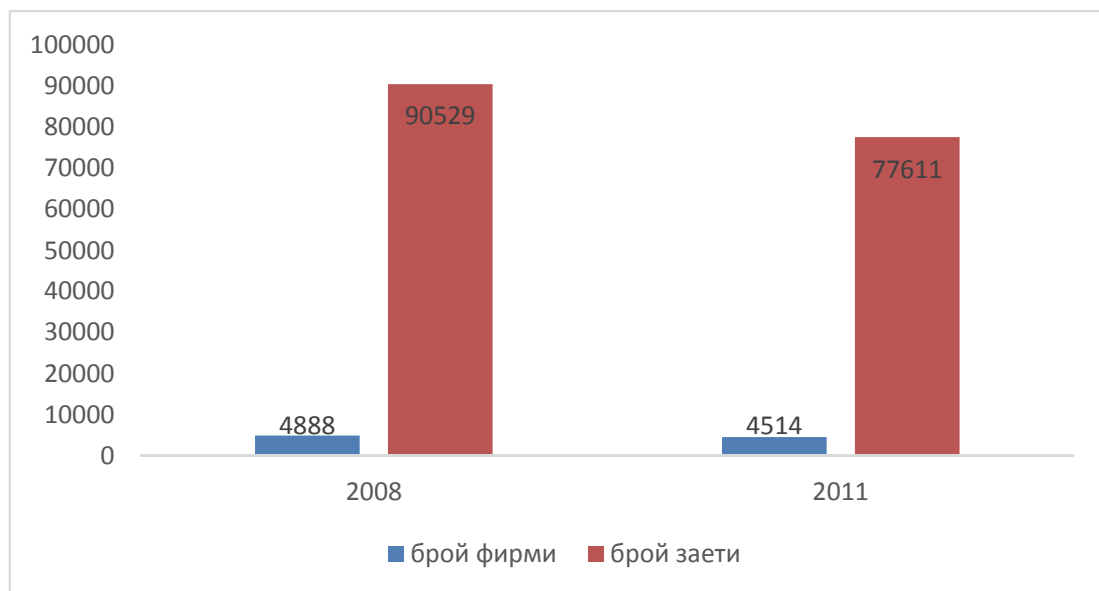
50 OffNews.bg. „Нова мода: Държавни фирми създават „форсмажор“, за да раздадат милиони на тъмно“. 28 януари 2015 г. Достъпно на: <http://goo.gl/JIU6BL>.

Работна сила и социални предизвикателства

Този раздел разглежда структурата на работната сила на пазара на частните охранителни услуги и свързаните с него социални предизвикателства, като например ниските работни заплати. Последните са свързани с ниското образователно ниво, което се изисква от охранителите, и следователно се привличат нискоквалифицирани работници (пенсионери, студенти и пр.). Процедурите за проверка и обучението са недостатъчни за гарантирането на професионализъм сред охранителите.

Фигура 7: Брой фирми и служители в частния сектор за сигурност (2008 – 2014 г.)

Източник: Българска стопанска камара, Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“, стр. 34 (2012 г.). Данните за броя на компаниите се основават на националните класификации на икономическите дейности, не на категориите дейности, определени в Закона за частната охранителна дейност. Броят служители се основава на данни от Националния статистически институт.

Сиви практики като недеклариран труд и различни нарушения на трудовото законодателство са широко разпространени. В същото време секторът има много важна социална функция, тъй като предоставя работни места на бивши полицаи и военни или на членове на техните семейства.

Структура на работната сила и възнаграждения

Липсват точни данни за броя наети в частния охранителен сектор. От една страна това се дължи на големия сив сектор⁵¹; от друга страна не съществува една-единствена институция, която да носи отговорност за събирането и поддържането на актуална база данни, следователно има разминавания между различните източници.

Според Националния статистически институт броят служители в частния охранителен сектор е бил 77 611 през 2011 г. и 67 800 в края на 2014 г., докато според МВР, което отговаря за контрола и надзора над сектора, реалният брой служители е между 120 000 и 130 000. Според представители на професионалния синдикат точният брой е неизвестен⁵², но по-вероятно се доближава до 200 000. Някои източници от МВР⁵³ също са изчислили, че служителите в сектора са между 180 000 и 200 000 (включително вътрешнофирмените охранители).

Според изчисленията на една от професионалните асоциации реалният брой на служителите е 148 200 души, наети в ЧОФ, и още 300 000 заети в звената за самоохрана на други частни или държавни фирми⁵⁴.

През 2012 г. от Българската стопанска камара е проведено изчерпателно проучване на работната сила в частния охранителен сектор за периода между 2008 и 2011 г. То показва, че 85 процента от служителите са мъже, 50 процента от които са на възраст между 45 и 64 години, а 11 процента са в пенсионна възраст (60 години за жени и 63 за мъже). Средностатистически, жените, служещи в сектора, са по-млади (33 процента от всички жени спадат към възрастовата група 25 – 34).

С оглед на различните видове икономически дейности, свързани със сигурността, 65 процента от работната сила в този сектор работи в ЧОФ без технически системи за сигурност (т.е. се занимава с физическата охрана на лица и обекти).

51 Това включва нерегистрирани или нелицензирани фирми; регистрирани и лицензирани фирми, които обаче укриват приходи, реалния брой служители или реалните заплати; плащания на ръка и други практики целящи да намалят данъчните и социалноосигурителните задължения.

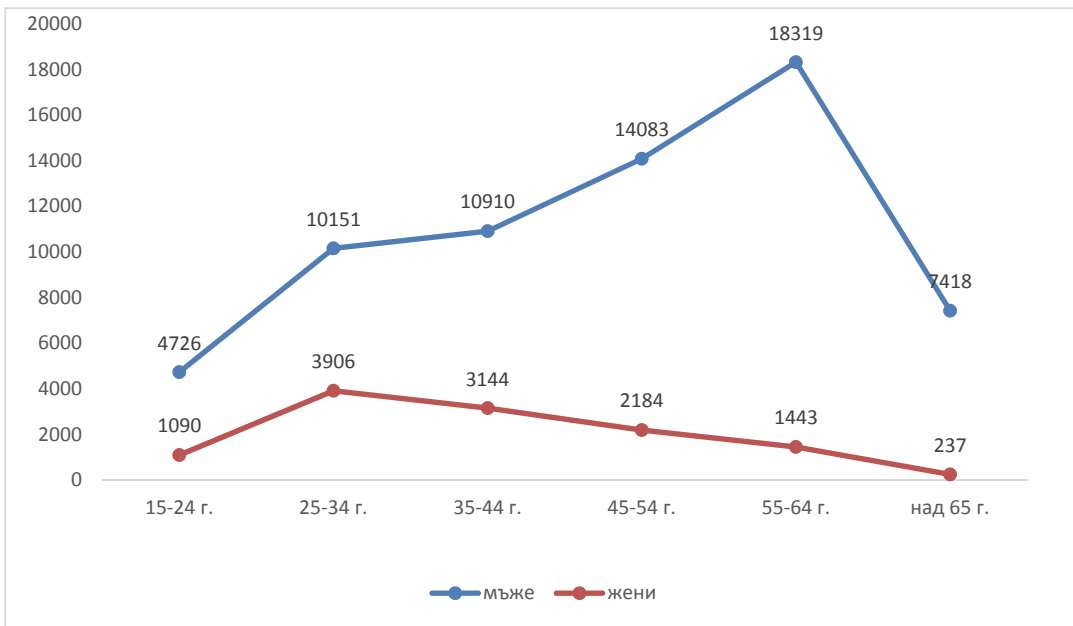
52 Novatarealnost.bg, „Обществените поръчки унищожиха заплатите в охранителния бранш“. 15 октомври 2012 г. Достъпно на: <http://www.novatarealnost.bg/?p=544>.

53 Интервю, (ПОЛ-3).

54 Интервю, (ЧОФ-3).

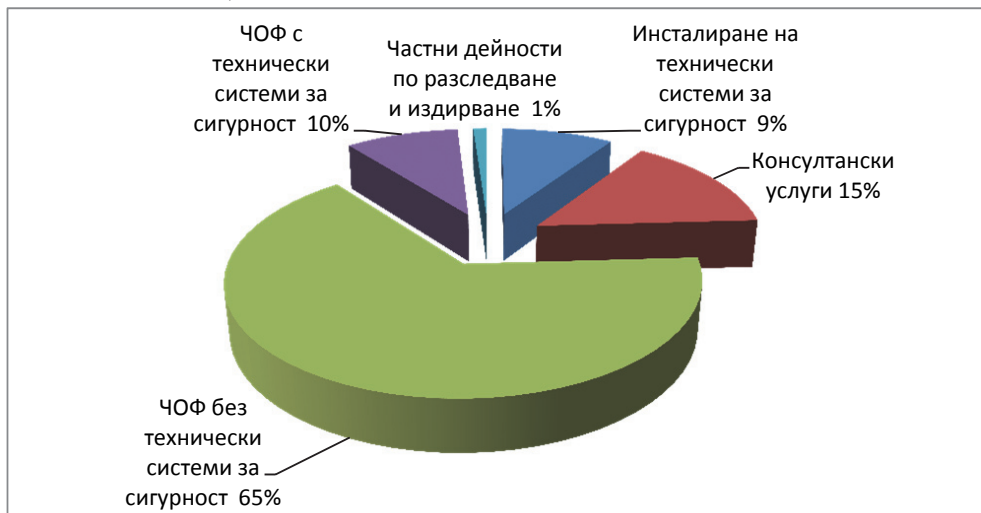

Фигура 8: Лица, наети в частния сектор за сигурност: полова и възрастова структура (2011 г.)

Източник: Българска стопанска камара, Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“, стр. 37 (2012 г.). Основа: 77 611 служители, регистрирани в Националния осигурителен институт за 2011 г.

Фигура 9: Разпределение на служителите според вида икономически дейности в частния сектор за сигурност (2011 г.)

Източник: Българска стопанска камара, Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“, стр. 35 (2012 г.). Основа: 77 611 служители, регистрирани в Националния осигурителен институт за 2011 г.

Фигура 10: Квалификационна структура на работната сила в частния сектор за сигурност (2011 г.)

Източник: Българската стопанска камара, Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейностипо охрана и разследване“, стр. 38 (2012 г.). Основа: 77 611 служители, регистрирани в Националния осигурителен институт за 2011 г.

Най-големият дял охранителен персонал – около 66 процента – е нает в София и околния Югоизточен регион.

Началните работни заплати на частните охранители на ниски длъжности (т.е. невъоръжени, нискоквалифицирани работници) обикновено или се равняват на минималната работна заплата (360 лв.), или са под нея. Това е широко разпространена практика в сектора и се прилага не само за новоназначени служители, а за целия охранителен персонал⁵⁵. По изчисление на Националната асоциация на фирмите, охраняващи с технически средства (НАФОТС), направено през 2014 г., охранителите би трябвало да получават най-малко 318 лв. на базата на минималната заплата. Месечните трудови разходи на работодателите за един охранител би трябвало да възлизат на минимум 550 лв., за да могат да отчетат минимално заплащане, социални осигуровки и допълнителни разходи (обучение, униформи и пр.). Източници докладват, че някои работодатели удържат допълнителните разходи от заплатите, което още повече снижава нетното възнаграждение на охранителите.

Социалната функция на сектора

Преструктурирането на държавния сектор за сигурност (в комбинация с ранната пенсионна възраст в сектора) и оттеглянето на държавното финансиране на спортните клубове създава голяма група лица, за които частният охранителен сектор е естествен

⁵⁵ Според старши служител на МВР личните охранители са сред най-добре платените категории. Нетната им месечна заплата е около 1500 лв. (като социалните им осигуровки се плащат на база под 50 процента от тази заплата). Освен това получават и други „бонуси“, които се плащат от работодателя – членство във фитнес клубове, храна и пр.

„пристан“ и източник на приходи. В същото време се създават и много бизнес възможности за ЧОФ покрай нарастването на престъпността и либерализацията на пазара на частната сигурност.

Особено в малките градове и в селата с висока безработица, работните позиции в този сектор са ключови, а наемането става най-вече чрез здрави социални мрежи и лични връзки. Затова на ЧОФ се гледа като на „резервоари за заетост“ в нископлатения сегмент на работната сила и местните власти полагат усилия да подкрепят този процес чрез различни национални програми за заетост⁵⁶. Следователно големите участници на пазара имат затруднения да проникнат в малките населени места заради силните протекции, които получават малките фирми от страна на общинските власти⁵⁷. Освен това, една от причините за слабия контрол, упражняван от местните полицейски власти над сектора, е че те смятат местните ЧОФ за бъдещите си работодатели след пенсионирането си от МВР.

Обучение и професионализъм

Повечето мениджъри на ЧОФ имат богат професионален опит в структурите на МВР, армията или други държавни институции в сферата на сигурност. Това обаче са сравнително консервативни и йерархични организации и повечето служители на мениджърски позиции страдат от липса на квалификации, които да отговарят на изискванията на модерния бизнес⁵⁸. Експерти от бранша, също както и гореспоманатото проучване на Българската стопанска камара от 2012 г., сочат, че има липса на компетентност в сферите на бизнес администрацията, бизнес развитието и иновациите. Законът за частната охранителна дейност (2004 г.) изисква всички охранители да завършат минималната обучителна програма (40 часа), която покрива теория и практика на законовите компетенции, задълженията и правата на охранителите, взаимоотношенията им с гражданите, личната охрана и първа помощ⁵⁹. Тъй като не съществува лицензен режим за охранителите⁶⁰, от тях не се изисква да повтарят курса. МВР обмисля въвеждането на индивидуални лицензи, валидни за срок от три години, след изтичането на които лицето трябва да подаде документи за подновяване на лиценза си. Едно от притесненията на респондентите от МВР е, че обучителните центрове често заобикалят правилата и просто издават лицензите на хартия. Този проблем се изостря и заради липсата на участие от страна на МВР в изпитния процес. Според експерти и някои секторни проучвания, много малко от изискванията за обучението се

56 Например, през април 2014 г. стартира Национална програма „Сигурност“ от Министерството на труда и социалната политика и МВР (приета със заповед РД 01-224/02.04.2014 на Министъра на труда и социалната политика, достъпна на <http://www.mlsp.government.bg/bg/projects/>). Целта на програмата е да се промотират работни места за 5000 безработни през 2014 г. за максимум от осем месеца на длъжност „охранители“ – помощници в опазване на общественения ред. Това предизвиква отрицателна реакция от страна на големите асоциации в индустрията, според които програмата поражда нечестна конкуренция в сектора. Анализи на резултатите и последиците от програмата предстои да бъдат направени.

57 Интервю, (ПОЛ-4, ЧОФ-3).

58 Интервю, (ПОЛ-3).

59 НАФТСО. Програма минимум за първоначално обучение на лица, заемачи длъжностите „ръководител на охранителна дейност“ и „охранител“. Достъпно на:

http://www.naftso.org/language/bg/uploads/files/documents__0/document__6c728b89d19b5282e1b8d0406bd1e28d.pdf.

60 Това означава, че лицензите са безсрочни и на охранителите не се налага да повтарят обучението.

спазват изцяло, а и често липсва финансов капацитет от страна на работодателите да предлагат допълнително обучение⁶¹, което надгражда основното, базово обучение⁶². Имайки предвид ниските работни заплати, мотивацията за кариерно развитие също е ниска от страна на самите служители. Източници от МВР⁶³ споделят, че процедурите за проверка са недостатъчни⁶⁴ и голяма част от наемането на работа става с лични препоръки от роднини и познати.

Предизвикателства за регулацията и контрола

Този раздел разглежда предизвикателствата пред успешната регулация и контрол на частния охранителен сектор, произлизащи от политическата обвързаност на собствениците на ЧОФ, сивите и нелегални практики, както и неотдавнашните развития в саморегулацията и опитите за подобряване на сътрудничеството между сектора и полицията.

Собственост и политически връзки

В общи линии, мнозинството собственици и мениджъри на ЧОФ могат да бъдат класифицирани в три групи: бивши старши служители на МВР (80 процента), бивши офицери от Министерството на отбраната (15 процента) и бивши офицери от Държавна сигурност (бившите тайни служби) или други (5 процента)⁶⁵. Повечето големи участници на пазара са компании, основани през деведесетте години на миналия век, някои от които имат противоречиво и не съвсем прозрачно минало.

Повечето респонденти са на мнение, че собствениците и мениджърите на ЧОФ в общи линии са с добри връзки в политическата класа⁶⁶. Макар интервюираните експерти да отказват да споделят подробности, те са съгласни, че тези политически връзки са предпоставка за корупция и неправомерно предимство при обществени поръчки. Не съществуват специфични мерки в правния режим на ЧОФ, които да предотвратят конфликта на интереси и корупцията, особено що се отнася до договорите за охраняване на критична държавна инфраструктура.

61 Въпреки това се споменават няколко примера за ЧОФ, кандидатстващи за европейски фондове от оперативна програма „Конкурентноспособност“, за да могат да предоставят на служителите си допълнително обучение. Това може да са положителни примери, но представителите на МВР изказват притеснения, че този механизъм се използва от ЧОФ единствено за придобиване на допълнителни средства, и че реално допълнителни обучения или изобщо не се предоставят, или са само условни. (Интервю, (ПОЛ-3)).

62 Българската стопанска камара – БСК (2012 г.). Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“. София: БСК.

63 Интервю, (ПОЛ-3).

64 Според

65 Интервю, (ЧОФ-3).

66 Например, президентът на голямата охранителна компания „Балкан секюрити“ ЕООД е пенсиониран генерал-майор, който е бил началник на охраната на бившия български комунистически лидер Тодор Живков и на двама бивши демократични президенти. Румен Пенков, собственик на агенция за сигурност „Скорпио“ ООД, е бил заместник-министър на вътрешните работи от 2005 до 2008 г. в трипартийния кабинет, оглавен от Българската социалистическа партия. В медиите „Скорпио“ е обвинявана в често нарушаване на трудовото законодателство, укриване на данъци и ощетяване на своите 2000 служители от пенсии. Компанията има негативна репутация и според други източници от бранша заради склонността си да се възползва от неправомерни предимства благодарение на политическите си връзки. Като примери за упражняване на такова са сочени и договорите на фирмата за охрана на Националната агенция „Митници“. Настоящият премиер основава „Ипон -1“ ЕООД през 1991 г. През 2001 бива назначен за главен секретар на МВР и прехвърля собствеността на компанията на съдружници. Компанията охранява няколко стратегически за националната икономика обекта и е извънредно доходоносна. ЧОФ „Хан Крум“ печели договор да охранява АЕЦ „Козлодуй“. Фирмата е собственост на офшорна компания и е свързана с бивш член на парламента и с член на политическата партия „Движение за права и свобода“.

Сиви и нелегални практики

Неофициалният или „сив“ сектор на пазара на ЧОФ е чувствителна и проблемна тема⁶⁷. Всички респонденти смятат, че този пазар крие един от най-мащабните сиви сектори в националната икономика. В същото време браншът има ключова социална и икономическа функция – като източник на заетост за голям брой нископлатени работници, следователно властите изглежда не са склонни да въведат прекалено репресивни мерки срещу намаляване на недекларирания труд и укриването на данъци.

Смята се, че повечето ЧОФ са замесени до различна степен в сиви практики като укриване на данъци и социално-осигурителни вноски чрез разнообразни похвати^{68 69}. Фактът, че изчисленията за броя на охранителите според Националния осигурителен институт и според МВР се различават толкова драстично⁷⁰, е знак за значителния размер на сивия пазар. Професионални асоциации са изчислили, че за 2013 г. данъчните власти са събрали данъци в размер на едва 200 милиона лева от фактури за частни охранителни услуги⁷¹. Загубите за държавния бюджет заради сивите практики в частния охранителен сектор (като укриване на социално-осигурителни вноски, други данъци и пр.) са изчислени на 700 милиона лева.

Централен фактор, който допринася за сивите практики, са ниските цени предлагани за частните охранителни услуги, които снижават работните заплати и принуждават ЧОФ да укриват приходите си, реалните заплати и броя на служителите. Последствията се изразяват в това, че почти винаги се прави компромис с качеството на предоставяните услуги.

Друг фактор, който спомага за разширяването на сивия сектор, е липсата на ефективна координация между инспекторите на МВР и тези на Националната агенция за приходите и/или Главната инспекция по труда⁷². Споменава се пример за опит на МВР да отхвърли молбата за лиценз на компания, която не е платила дължимите данъци в размер от 2,5 милиона евро. От НАП обаче отказват да го потвърдят или да дадат повече информация, тъй като представлява данъчна тайна⁷³. Според ПОЛ-3 подобни случаи засилват сиви-

67 Според дефиницията, приета от ЕС и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), неофициалната икономика (още наричана сива) се определя като „всички законни продуктивни дейности, които биват скрити от държавните власти поради следните причини: незаплащане на данъци за доходи, добавена стойност или др.; незаплащане на социално-осигурителни вноски; избягване на спазването на определени законови стандарти като минимални работни заплати, максимални работни часове, здравни стандарти и стандарти за безопасност и др.“. OECD (2002). *Measuring the Non-Observed Economy*. Paris: OECD Publishing. p 139.

68 Интервю, (ПОЛ-3).

69 Примерите включват назначаването на пенсионери за охранители, които получават заплащането си в брой, като по този начин се избягва внасянето на социално-осигурителни вноски в държавния бюджет. (Интервю, (ЧОФ-1)). Често тези служители са регистрирани не като охранители, а като портиери или домоуправители. Други примери са подписването на договор за петима охранители, на които се внасят социално-осигурителни вноски, докато обектът реално се охранява от десетима (Интервю, (ПОЛ-2)); изплащане на всички охранители на заплата в размер под минималната работна заплата, макар и договорът да е бил подписан за 500 лева; назначаване на охранител за минималната продължителност на заетост според стандартния трудов договор – пет дни в месеца (Интервю, (ПОЛ-3)). Така общият трудов разход на работодателя, който бива обявен пред властите, се равнява на 80-100 лева на охранител на месец. Останалата част от заплатата се заплаща на ръка. Също така, ако служителите са регистрирани като членове на кооператив в ЧОФ, те ще получават само 20 лева дивиденди на месец, като останалото се заплаща отново на ръка.

70 Вж. раздел „Структура на работната сила и работни заплати“

71 Интервю, (ЧОФ-3).

72 Интервю, (ПОЛ-3).

73 В друг случай ЧОФ дължи 3,5 милиона евро от данъци, но спечелва договори по обществени поръчки за охраната на критична инфраструктура. Друга ЧОФ печели няколко обществени търга заради ниската цена, която предлага, но в същото време компанията бави работните заплати и социално-осигурителните вноски с месеци.

те практики и доказват липсата на прилагане на данъчните регламенти и трудовите закони в сектора.

Освен гореизброените укривания на данъци и трудови нарушения, съществуват и други видове сиви и „черни“ практики в частните охранителни услуги. Те включват предоставянето на определени услуги без съответния лиценз или без какъвто и да е лиценз, извършването на полузаконни дейности, необхванати от закона, или ангажирането с чисто престъпни действия.

Например, източници от бранша споделят, че услугите за лична охрана се изпълняват от охранители, регистрирани като шофьори, във фирми, които или не разполагат с лиценз за частна охранителна дейност, както изисква законът, или лицензът им не включва лична охрана⁷⁴. От друга страна, според инспектор от МВР, едва един процент от фирмите предоставят услуги с невалиден лиценз^{75 76}.

Друга сива зона е предоставянето на частна издирвателна дейност, което не е предвидено в Закона за частната охранителна дейност или която и да е друга разпоредба. Източници от бранша и полицията изтъкват, че не съществува адекватно обучение за частни детективи в България и че детективските агенции действат в нарушение на разпоредбите за защита на личните данни⁷⁷. Някои асоциации, които представляват детективски агенции, са лобирали за приемането на отделен закон, които да узакони дейността им, но такъв не съществува до момента.

Според медийни репортажи ЧОФ са замесени в събиране на дългове, особено във връзка с новия сегмент за бързи кредити. Интервюираните експерти за съжаление не могат да дадат по-подробна оценка на мащаба на този проблем за последните години. Някои споменават, че събирането на дългове се възлага на подизпълнители, които „специализират“ в тази дейност, а не на ЧОФ.

Рекетът е престъпна дейност, която в миналото често се е свързвала с частния охранителен сектор⁷⁸. Служители на полицията твърдят, че положението вече се е променило и ако в днешно време има случаи на изнудване⁷⁹, то това са изключения, а не практика⁸⁰. Рекетът на хотели, барове и ресторанти, често срещано явление през деветдесетте години на миналия век, изглежда вече не се практикува⁸¹.

74 Интервю, (ЧОФ-1).

75 Интервю, (ПОЛ-2).

76 Глобите за подобни нарушения са между 5000 и 25 000 евро.

77 Интервю, (ПОЛ-1, ЧОФ-3).

78 Център за изследване на демокрацията (2004 г.), „Партньори в престъпността: рисковете от симбиозата между сектора за сигурност и организираната престъпност в Югоизточна Европа“. София: ЦИД.; Gounev, P. (2006). „Bulgaria's Private Security Industry“. In: Bryden, A. and M. Caparini (eds.). Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF, pp. 109-128.

79 През март 2014 г. двама служители на водещата компания „VTA Security Service“ от гр. Айтос са арестувани за изнудване на местен бизнесмен. И двамата имат криминално досие. Бизнесменът е бил заплашен, че ако не поднови договора за охрана, няма да позволят на никой клиент да влиза в заведението и инвентарът ще бъде унищожаван ежеседмично. От мениджърта на „VTA“ признават, че единият от замесените служители е имал договор с компанията, но като консултант, който предлага застрахователни полици. През 2011 г. дирекцията на „VTA“ бива обисквана от Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ като част от разследване за нелегални дейности. Сред тях са подозрения за замесеност на мениджърите на „VTA“ в изнудване, употреба на насилие и заплахи срещу длъжници, нелегално заемане на пари (лихварство) и насилствено прехвърляне на фирмена собственост. Standartnews.bg, „Охранители рекетират търговците в Айтос“. 27 март 2014 г. Достъпно на: http://www.standartnews.com/regionalni/ohraniteli_reketirat_targovtsite_v_aytos-231592.html.

80 Интервю, (ПОЛ-3, ПОЛ-4).

81 Източници от полицията споделят, че собствеността на барове и ресторанти е съсредоточена в ръцете на влиятелни бизнесмени и

Въпреки това скорошни репортажи в медиите⁸² намекуват за случаи, в които частни охранители се занимават със събиране на дългове и „принудителна охрана“. Източници от полицията не могат да отрекат, че при охраняването на земеделско производство в извънградските райони, например, където има по-слабо присъствието на местната полиция, все още се практикува подобна „принудителна охрана“⁸³.

Според полицията и медиите, ЧОФ са само спорадично замесени в кражби. Съществуват сведения за служители на ЧОФ, които добре се запознават с наличните вещи и разположението им в домовете, в които са поставили технически средства за сигурност. Те информират съучастниците си къде могат да намерят ценни предмети из обекта. Съучастниците ограбват обекта и когато се задейства алармата, екипът на ЧОФ забавя реакцията си или временно изключва алармата⁸⁴.

Нито един от интервюираните източници не желае да представи подробности за мнимите връзки на ЧОФ с организираната престъпност, макар че съществуването на такива връзки не се отрича. Според ПОЛ-3 някои ЧОФ продължават да поддържат близки взаимоотношения с организираната престъпност, особено във връзка със съмнителни нощни клубове и казина. ПОЛ-1 също споменава, че организирани престъпни групи се занимават с частна охранителна дейност чрез подставени лица, като някои добре известни български предприемачи с криминално минало, например осъдения наркобос Златомир Иванов (с прякор Златко Баретата), който е действителен собственик на една от водещите ЧОФ, „Аркус-Сигурност“ ООД, и други охранителни фирми. Старши полицай от Главна дирекция „Полиция“ споделя, че собствениците, свързани с организираната престъпност или други криминални практики, предпочитат да останат на заден план в охранителния си бизнес. Назначават за мениджъри опитни бивши полицаи, които имат отлични връзки с полицията⁸⁵.

Тези примери, макар и да се смятат за единични и редки, подчертават важността на нужното ниво регулация и контрол над сектора, за да се предотврати ЧОФ да създават несигурност и за да се запази доверието на гражданите и бизнеса в охранителната дейност.

Сътрудничество между полицията и ЧОФ

Въпреки че сътрудничеството между частния охранителен сектор и МВР е ключова предпоставка за правилното функциониране на сектора, както се набляга и в Закона

ако съществува конкуренция, то по-вероятната стратегия е по-влиятелните бизнесмени да опитат да неутрализират и възпрепятстват бизнеса на конкурентите чрез използване на връзки с местните власти (т.е. полиция, данъчни и трудови инспектори). (Интервю, (ПОЛ-3)).

82 През 2011 г. двама охранители от ЧОФ „Прайд секюрити“ ЕООД са арестувани по обвинение за сериозни телесни повреди, нанесени на собственика на верига ресторанти в София, който бил изнудван да плаща протекционен рекет. Заподозрените са бивш шампион по самбо и фитнес инструктор, а шефовете на ЧОФ, които се предполага, че са поръчали нападението, също управляват и клуб за бойни изкуства и фитнес зала, твърдят медиите. Говори се още, че са били бодигардове на всеизвестните престъпни босове Маргините. Skandalno.net. „ММА босове рекетират бизнесмени“. 26 ноември 2011 г. Достъпно на: <http://skandalno.net/mma-bosove-reketirat-biznesmeni-31043/>; Vsekiden.com. „Световен шампион преби ресторантьор“. 12 декември 2011 г. Достъпно на: <http://www.vsekiden.com/108171/svetoven-shampion-prebi-restaurantyor/>.

83 (Интервю, (ПОЛ-4)).

84 Съществуват и други примери, като кражба от търговски център или кражба на ценни пратки, в която са били замесени охранителните фирми. (Интервю, (ПОЛ-3)). Печалбата от кражбата се разделя между крадците, охранителите, служителите, които следят камерите и самия мениджър на ЧОФ.

85 (Интервю, (ПОЛ-3)).

за частната охранителна дейност, експертите от правоохранителните органи и самия сектор споделят разногласни мнения за ефективността на това сътрудничество, макар и двете страни да проявяват интерес за подобряването му. По-често се практикува неофициално сътрудничество с полицията чрез личните връзки на мениджърите.

Няма актуални официални данни за съотношението между заети в частната сигурност/население и полицейски сили/население. Но имайки предвид, че през 2014 г. в България има приблизително 28 000 полицаи и около 130 000 охранители, то тогава съотношението сили на частната сигурност/население за 2014 г. би било 1 към 55, а съотношението полицейски сили/население – 1 към 251. Очевидно е, че ролята на частните охранителни сили в предоставянето на сигурност е станала по-голяма, за разлика от тази на полицията.

Източници от бранша подчертават, че ЧОФ имат много по-важен принос в борбата с конвенционалната престъпност от полицията, най-вече що се отнася до предотвратяване на престъпления (наличието на охрана или технически системи за сигурност оказват възпиращ ефект)⁸⁶.

Каре 4: Пример за ключовата роля на ЧОФ в борбата с конвенционалната престъпност

Конвенционалната престъпност в Северозападна България е дълбоко залегнал проблем в множеството малки села със застаряващо население и изключително ниски доходи. Полицията взема все по-малко участие в справянето с честите случаи на обири и кражби на земеделско производство, които се приписват на ромското население. В този контекст ЧОФ „Сова-7“ от гр. Видин разработва модел за ефективна защита на малките села – сключват колективен договор с известен брой домакинства в селото (около 20), всяко от които плаща между 7 и 10 лева на месец за охранителни услуги на цялото село. Тези услуги включват постоянно присъствие на охранители, които патрулират улиците. Много често за охранители се наемат представители на ромското население от селото. От една страна, те се опитват да обезкуражават съеляните си да извършват престъпления, а от друга – снабдяват полицията с информация за извършителите. Престъпността в селата с подобни охранителни мерки е драстично понижена.

Източник: ПОЛ-5 и медийни репортажи⁸⁷

На официално равнище съществуват два основни механизма за сътрудничество: Меморандум за сътрудничество между ЧОФ и МВР за обхвата и естеството на желаното сътрудничество, както и Консултативния съвет за сътрудничество към Главна дирекция „Национална полиция“ – МВР по въпросите на частната охранителна дейност. Членовете на съвета включват представители на всички шест асоциации на ЧОФ и старши ръководители на Главна дирекция „Национална полиция“ – МВР.

⁸⁶ Интервю, (ЧОФ-3). Според респондента през изминалите няколко години са се случили едва 3 опита за обири на обекти, охранявани от неговата компания.

⁸⁷ Niebg.net. „Сова-7“ бди над хората от селата“. 27 януари 2014 г. Достъпно на: <http://www.niebg.net/dpal/node/3061>.

През юни 2014 г. бе подписан Меморандум за сътрудничество между всички шест професионални асоциации и МВР. Основните области на сътрудничество, предвидени в меморандума, включват разкриване, предотвратяване и възпиране на престъпления, обмен на информация, свързана с предотвратяването на престъпленията, законови изменения, отнасящи се до административния контрол над частния охранителен сектор, потенциалното изграждане на интегрирана комуникационна система и др. Според източници от полицията сътрудничеството се осъществява „ад-хок“, според конкретния случай⁸⁸. ЧОФ разполагат с голям обем от информация, набавена в хода на работата им, която може да бъде споделена с държавните структури за обществена сигурност. Съществува обаче мнението сред експерти, че МВР за съжаление не търси тази информация ефективно. Някои интервюирани коментират, че подобен обмен на информация би могъл да стане задължителен чрез законови мерки.

Саморегулация

Законът за частната охранителна дейност разрешава сдружаване и саморегулация⁸⁹. Макар да няма нито една обединяваща браншова организация за всички компании в сектора, националните ЧОФ са сравнително добре организирани по асоциации, някои от които проявяват изключителна активност по отношение на исканията за повече прозрачност и професионализъм в сектора. Опитите за образуване на представителни професионални синдикати до момента не се радват на толкова голям успех.

Понастоящем съществуват шест професионални/браншови асоциации на частния охранителен сектор⁹⁰. Три от тях представляват най-големите компании в сектора, а другите три се състоят от 60 по-малки фирми. Най-старата и най-активна асоциация, Националната асоциация на фирми за търговска сигурност и охрана (НАФТСО), е асоциирана членка на Конфедерацията на европейските услуги за сигурност. Сред членовете ѝ са топ петдесетте ЧОФ в страната, които държат около 20 процента от пазара. Три други, по-малки индустриални асоциации формират Конфедерацията на браншовите организации в частния охранителен сектор (КБОЧОС) като противотежест на влиянието на НАФТСО. Общо едва 20 процента от всички активни ЧОФ обаче са членове на някоя от шестте съществуващи асоциации.

Източници от бранша⁹¹ смятат, че влиянието на тези асоциации е ограничено⁹². Въпреки това през последните години асоциациите стават все по-гласни по въпроси като по-добра регулация на обществените поръчки за охранителна дейност, мерки за свиване на сивия сектор и различни престъпни практики, които вредят на честната конкуренция, както и за преразглеждане на противоречията в постановленията на

⁸⁸ Интервю, (ПОЛ-2).

⁸⁹ Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), чл. 38.

⁹⁰ Национална асоциация на фирми за търговска сигурност и охрана (НАФТСО), Национална асоциация на лицата и сдруженията, извършващи частна охранителна дейност (НАЛСИЧОД), Национална асоциация на фирмите, охраняващи с технически средства (НАФОТС), Съюз на фирми за охрана и сигурност (СФОС), Национална браншова камара охранители и детективи (НБКОД) и Българска камара за охрана и сигурност (БКОС).

⁹¹ Интервю, (ЧОФ-2).

⁹² За пример се посочва неуспешният опит за налагане на някакъв вид специален трафик режим за патрулиращите коли на ЧОФ, които работят с алармени системи.

Кодекса на труда и Закона за частната охранителна дейност, и др. Асоциациите си сътрудничат⁹³ най-вече, когато се изправят пред МВР като представители на бранша в Консултативния съвет.

Българският съюз на индустрията за сигурност обединява три организации с цел да придобие по-силно влияние (Българска камара за охрана и сигурност, Национална браншова организация „Пожарна и аварийна безопасност“ и „Българска асоциация на частните детективи“) и макар да успява да установи общ етичен кодекс в бранша през 2008 г.⁹⁴, той не е обвързващ и не съдържа надзорни механизми. От международна гледна точка, Международният кодекс за поведение на частните доставчици на услуги за сигурност не е подписан от българските ЧОФ и никоя от тях не е член на Асоциацията на международния кодекс за поведение⁹⁵.

Някои частни охранители биват представлявани чрез Конфедерацията на независимите синдикати в България (КНСБ), една от най-големите трудови организации в страната. КНСБ обаче не е призната от сектора като официален представител. Националният професионален синдикат на служителите по сигурността и охраната (НПСССО), основан през 2005 г., се признава от сектора, но не и от най-голямата професионална асоциация. Освен това той представлява едва около 1000 души, работещи в сектора, което ограничава влиянието му⁹⁶.

Взаимоотношенията в бранша и социалният диалог в частния сектор за сигурност в България са трудни и недоразвити най-вече заради конкуренцията между най-големите браншови асоциации, но и поради общото намаляване на влиянието на синдикатите в България.

Заклучения и препоръки

През последните години пред частния охранителен сектор възниква значителен набор от предизвикателства въпреки многобройните подобрения в законовата и икономическата среда, в които те функционират. Сред тях се числят нередности в провеждането на конкурсите за обществени поръчки, корупция, липса на професионализъм и качество на услугите, непреодоляни проблеми, свързани с престъпната дейност, и големият дял на сивата икономика. Нужни са допълнителни усилия от страна на държавните власти и самия сектор, за да бъдат премахнати незаконните практики и да бъдат подобрени професионализмът и цялостното пазарно положение на фирмите, качеството на предоставяните услуги, работните заплати и трудови условия на охранителите. В тази връзка мога да се отправят следните препоръки:

- Обмисляне на специфични правила за обществени поръчки на охранителните услуги, които да гарантират качеството им.

93 През 2005 г. четири асоциации подписват меморандум за изготвяне на общи позиции в защита на нуждите на сектора.

94 Етичен кодекс на частната индустрия за сигурност в България, Български съюз на индустрията за сигурност, 2008 г. Достъпно на: http://www.naftso.org/language/bg/uploads/files/documents_/document_b75cfedd5d7b42685aa7d59b33338469.pdf.

95 www.icoca.ch.

96 НАФТСО се опитват, но без успех, да договорят колективен трудов договор с КНСБ. НПСССО подписват колективен трудов договор през 2008 г., но той не е подписан от НАФТСО и следователно не се признава за обвързващ.

- По-високи изисквания за охраняване на критична инфраструктура и други стратегически обществени обекти, включително по-високо ниво на обучение и специални умения, технически способности и техническо оборудване, човешки ресурси и по-голяма наказателна отговорност за компаниите.
- Предоставяне на адекватни ресурси за всички аспекти на лицензирането, контрола и надзора на сектора. Това би могло да включва междуведомствена отговорност или децентрализиране по отношение на лицензирането и надзора на сектора (от местните власти, Народното събрание, Главната инспекция по труда или друг държавен орган). Освен това, възлагането на надзорни функции на други органи извън МВР би могло да стесни пространството за неофициални отношения между ЧОФ и регулаторите им.
- Изграждането на електронен регистър на ЧОФ, както предвижда законът, и на механизми за насрещна проверка с други обществени регистри (на НАП и/или Главната инспекция по труда, също както и регистъра за притежание на огнестрелни оръжия).
- По-висока наказателна отговорност за охранителите от ЧОФ, замесени в различни прояви на насилие и други нелегални дейности. Това би могло да включва повишаване на отговорността на компаниите за налагането на по-строг контрол на мениджърите над служителите. Въвеждането на вътрешни системи от антикорупционни правила и стандарти за почитност също би могло да допринесе за подобрението на професионализма, и е задача, която може да се задвижи чрез механизмите за саморегулация (например от професионални асоциации).
- Потенциалът на ЧОФ да играят по-важна роля в предоставянето на сигурност остава неоползотворен. Назряла е нуждата от установяване и прилагане на добри практики за подобряване сътрудничеството между полицията и ЧОФ в борбата с конвенционалната престъпност.

Библиография

Българска стопанска камара – БСК (2012 г.). Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Дейности по охрана и разследване“. София: БСК.

Дечев, Т. (2006 г.). „Социалният диалог в частния охранителен сектор“. София: Фондация „Фридрих Еберт“.

НАФОТС (2013 г.). Представяне на „Пътна карта за развитие на сектора на частните услуги за сигурност“. Пресконференция на Българската стопанска камара, 2 ноември 2013 г., София. http://www.bia-bg.com/uploads/files/News/PK_Ohrana-041113-presentation.pdf.

НАФОТС (2013 г.). „Секторът на частните услуги за сигурност – къде сме ние?“. Презентация, изнесена на Национално съвещание, състояло се на 1 ноември 2013 г., гр. Боровец, България. Достъпно на: <https://prezi.com/splrtskudu3e/copy-of/>.

НАФТСО (2013 г.). Данни НАФТСО 2013 г. [XXX]. София: НАФТСО.

Словенска камара за развитие на частната охранителна дейност (ZRSZV) (2010 г.). Проучване върху социалния диалог в частната охранителна индустрия в новите Източни страни-членки на ЕС. Достъпно на: http://www.coess.org/_Uploads/dbsAttachedFiles/ZRSZV_2010_European_Social_Dialogue_project_survey_BG.pdf. (Дата на последен достъп: 15 януари 2015 г.).

Център за изследване на демокрацията (2011 г.). Националното изследване на престъпността в бизнес сектора, 2010 г. София: ЦИД.

Център за изследване на демокрацията (2013 г.). Тенденции на престъпността в България, 2012 г. София: ЦИД.

Център за изследване на демокрацията (2004 г.). „Партньори в престъпността: рисковете от симбиозата между сектора за сигурност и организираната престъпност в Югоизточна Европа“. София: ЦИД.

Confederation of European Security Services (2011). Private Security Services in Europe. Facts and Figures 2011. Wemmel: CoESS.

European Commission (2012). Commission Staff Working Paper. Security Industrial Policy. SWD (2012) 233 final. Brussels: European Commission.

Gounev, P. (2006). "Bulgaria's Private Security Industry". In: Bryden, A. and M. Caparini (eds.). Private Actors and Security Governance. Geneva: LIT & DCAF, pp. 109-128.

OECD (2002). Measuring the Non-Observed Economy. Paris: OECD Publishing.

Volkov, V. (2002) Violent Entrepreneurs: The Use of Force in the Making of Russian Capitalism. Ithaca and London: Cornell University Press.

World Bank (2013). Enterprise Surveys. Bulgaria (2013). Survey data available online: <http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/bulgaria#crime>.

World Bank (2013). Enterprise Surveys. Bulgaria Country Profile 2013. Washington DC: The World Bank.

Правни и политически документи

Закон за частната охранителна дейност (2004 г.), последно изм. ДВ, бр. 53 от 27 юни 2014 г.

Меморандум за сътрудничество между Министерство на вътрешните работи и Национална Асоциация на фирми за търговска сигурност и охрана, 10.06.2014 г. Достъпно на: http://www.naftso.org/language/bg/uploads/files/news__1/about__120a609953a0cccc934c6dc0a83d740d.pdf

Етичен кодекс на частната индустрия за сигурност в България, Български съюз на индустрията за сигурност, 2008 г. Достъпно на: http://www.naftso.org/language/bg/uploads/files/documents__0/document__b75cfedd5d7b42685aa7d59b33338469.pdf.

